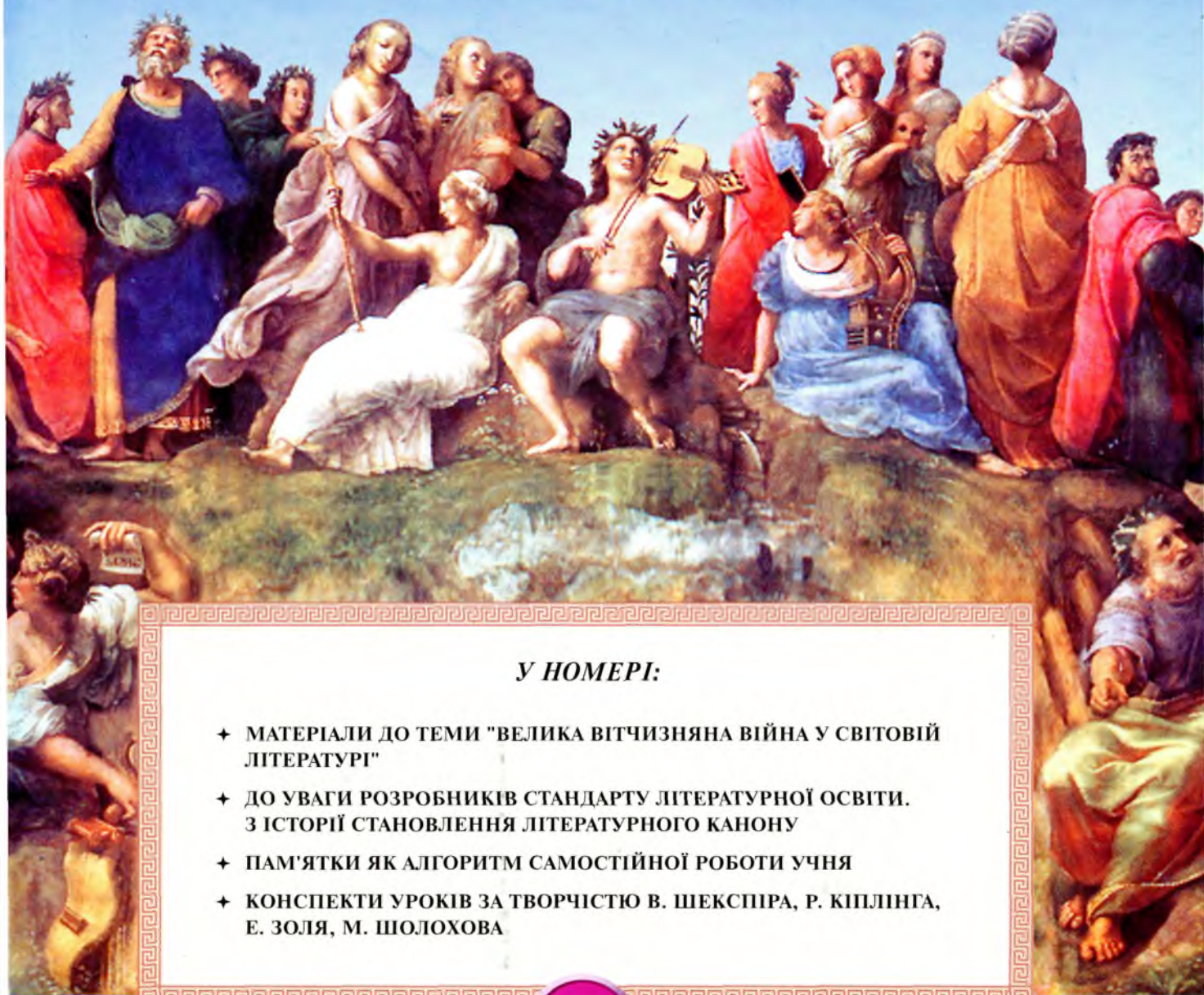

ВСЕСВІТНЯ ЛІТЕРАТУРА

4

2011

В СЕРЕДНІХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

У НОМЕРІ:

- ✦ МАТЕРІАЛИ ДО ТЕМИ "ВЕЛИКА ВІТЧИЗНЯНА ВІЙНА У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ"
- ✦ ДО УВАГИ РОЗРОБНИКІВ СТАНДАРТУ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ. З ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОГО КАНОНУ
- ✦ ПАМ'ЯТКИ ЯК АЛГОРИТМ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНЯ
- ✦ КОНСПЕКТИ УРОКІВ ЗА ТВОРЧІСТЮ В. ШЕКСПІРА, Р. КІПЛІНГА, Е. ЗОЛЯ, М. ШОЛОХОВА

(Рубрику веде **ЖАННА КЛИМЕНКО**, доктор педагогічних наук, професор кафедри методики викладання російської мови та світової літератури НПУ ім. М. П. Драгоманова)

УДК 373.5.016:812.55.5

Стаття присвячена вивченню відомостей з теорії та історії перекладу в шкільному курсі «Світова література».

Ключові слова: художній переклад, теорія та історія перекладу.

Стаття посвящена изучению сведений из теории и истории перевода в школьном курсе «Мировая литература».

Ключевые слова: художественный перевод, теория и история перевода.

The article deals with studying facts from the theory and history of translation at the school subject «World Literature».

Key words: artistic translation, theory and history of translation.

Вивчення сторінок життя і творчості українських перекладачів

Лекція 11

У ході викладання світової літератури важливо формувати уявлення учнів про творчу особистість перекладача, українську перекладацьку школу, розкривати вплив діяльності її кращих представників на розвиток вітчизняної культури. Адже, як слушно зауважує В. Бабенко, «більшість читачів рідко звертає увагу на ім'я перекладача, що дав йому можливість насолоджуватися поезією, прозовим чи драматичним твором, мова якого йому недоступна, мало цікавиться його долею» [1, с. 4].

Щоб в учнів склалось уявлення про діяльність визначних українських перекладачів, необхідно ознайомлювати їх з яскравими фактами їхнього життя. Важливо орієнтуватись при цьому на такі принципи добору біографічного матеріалу:

I. Урахування особливостей часу, за якого жив перекладач.

Факти, що характеризують епоху й конкретну ситуацію в країні, дадуть можливість учням осмислити громадянський подвиг українських перекладачів, які в різні часи виступали на захист української духовності, а також зрозуміти певні дії тлумачів, скутих вимогами панівної ідеологічної системи.

Так, розглядаючи творчість Шекспіра, старшокласникам варто розповісти, що перший повний переклад «Гамлета» українською мовою здійснено М. Старицьким ще в 1882 р. Оцінити непересічне значення цієї праці учні зможуть, володіючи інформацією про тогочасний стан розвитку української мови й культури, а саме: відомостями про Емський указ 1876 р., який забороняв переклади українською мовою, про цькування роботи М. Старицького в чорносотенно-шовіністичному «Києвлянині», про майже цілковиту відсутність українсько-англійських словників і брак в українській мові цілої низки реалій, якими оперують герої Шекспіра [10, с. 3].

II. Звернення уваги на основні віхи становлення творчої особистості.

Із величезної кількості фактів потрібно навчати учнів добирати ті, які розкривають важливі етапи життєпису перекладача, допомагають усвідомити процес формування його особистості. Наприклад, розповідаючи про життєвий шлях М. Лукаша, не можна обминути історію про його виключення зі

Спілки письменників. Ось як її викладає Г. Кочур: «Сталось це в часи горезвісних репресій проти молодих літераторів-«інакодумців». На арешт Дзюби Лукаш відреагував своєрідно: звернувся «куди слід» з листом, у якому пояснював, що повністю поділяє погляди Івана Дзюби, а тому просить ув'язнити замість Дзюби його, бо він людина самотня, а у Дзюби на утриманні дружина й дитина. Цілком зрозуміло, що Дзюбі цей лист не допоміг, а Лукаша після відповідної вказівки з письменницької Спілки виключено, отже, і позбавлено засобів існування. Його не тільки перестали друкувати, а не можна було й згадувати, хіба що тільки в негативному контексті...» [7, с. 50].

III. Висвітлення особистих зв'язків перекладачів і письменників.

У шкільному курсі світової літератури чимало творів, перекладених Г. Кочуром і Д. Паламарчуком. Тож учням доцільно розповісти про те, що долі цих перекладачів міцно пов'язані. У 50-х роках ХХ ст. вони разом відбували покарання в одному зі сталінських таборів у заполярній Інті. Саме Г. Кочур відіграв величезну роль у становленні Д. Паламарчука як перекладача: навчав його англійської та французької мов, порадив виконувати переклади [15].

IV. Ознайомлення з історією створення перекладу.

На засіданні гуртка, присвяченого поглибленому вивченню поеми Ш. Руставелі «Витязь у тигровій шкурі» в перекладі М. Бажана, доцільно висвітлити шлях твору до україномовного читача, використавши матеріали статті М. Рильського «Поєма Руставелі українською мовою».

Перлина грузинської культури побачила світ у перекладі М. Бажана в 1937 році. Однак підготовча робота розпочалася ще 1929 року. Перекладач вивчав не лише текст безсмертної поеми, а й історію, культурне минуле Грузії, його цікавило також і сучасне грузинське життя. Він відвідував найрізноманітніші куточки країни, уважно придивлявся до пам'яток матеріальної культури (архітектури, фрескового живопису), прислухався до народної музики, вивчав традиції й побут, безпосередньо спілкувався з мистецькими працівниками. І лише після такої попередньої роботи М. Бажан розпочав ретельне дослідження тексту з допомогою одного з найкращих грузинських знавців Руставелі. Над самим перекладом поеми М. Бажан працював два роки, повністю присвятивши свій робочий час цій творчій діяльності [9].

* Продовження. Початок див.: 2009. – № 11; 2010. – №№ 1–6, 10; 2011 – № 3.

Осмилення фактів з історії створення перекладу сприятиме увиразненню копійкою праці майстрів перекладацького цеху, вестиме школярів до усвідомлення специфіки роботи перекладача художнього твору.

V. Використання відомостей про здобутки на ниві перекладу.

Інформація про досягнення окремих перекладачів допоможе учням адекватно оцінити їхній внесок у розвиток національної культури, сприятиме формуванню уявлення про українську перекладацьку школу.

Так, старшокласникам буде цікаво дізнатися, що М. Лукаш, який працював в галузі прозового та поетичного перекладу, вільно знав близько 20 мов. У його перекладацькій спадщині є твори різноманітних жанрів: вірші, казки, поеми, повісті, п'єси, романи. Серед них такі шедеври світової літератури, як "Фауст" Й. В. Гете, "Дон Кіхот" М. Сервантеса, поезії П. Верлена, Г. Гейне, Р. Бернса, А. Міцкевича, Ф. Шиллера, А. Рембо, Г. Аполлінера, казки Дж. Родарі тощо.

VI. Наведення фактів, які свідчать про визнання перекладацької праці.

Приклади оцінки великої та копійкою роботи перекладача переконують учнів у значущості перекладацької діяльності, надихнуть їх на звернення до зразків перекладу, високо шанованих у суспільстві. Так, старшокласникам можна повідомити, що в Україні з 1972 року встановлена премія імені М. Рильського, яка присуджується за кращий художній переклад інонаціональних творів українською мовою, а також за переклади мовами народів світу творів української літератури. Серед перекладачів, удостоєних цієї премії, — М. Терещенко (антологія у 2-х томах "Сузір'я французької поезії", що містить твори 250 поетів, посмертно), В. Мисик (переклади видатних поетів світу), Є. Дроб'язко ("Божественна комедія" Данте), Борис Тен ("Одіссея" та "Іліада" Гомера), Д. Паламарчук (переклади творів світової літератури, посмертно) та багато інших.

Слід назвати і щорічну премію імені Миколи Лукаша (*Ars Translationis* — «Мистецтво перекладу»), засновану редакцією журналу «Всесвіт» у 1989 році. Вона присуджується за кращі переклади й перекладознавчі праці, опубліковані за рік на сторінках журналу. Серед її лауреатів такі перекладачі, як О. Логвиненко, Ю. Лісняк, А. Перепада, М. Москаленко, Є. Попович, В. Коптілов, І. Бондаренко, М. Федоришин та інші.

За кращий український переклад творів французької літератури у 1993 р. (одноразово) вручалась премія імені Миколи Зерова. Її лауреатами стали А. Перепада, М. Лукаш (посмертно), В. Ткаченко, Є. Кононенко.

Особливим проявом поваги до перекладацької діяльності є визнання перекладу на батьківщині оригіналу. Такої честі удостоєно україномовну версію поеми Шота Руставелі "Витязь у тигровій шкурі", яка була відзначена Державною премією Грузинської РСР ім. Ш. Руставелі (1937) і нині вважається найкращою серед усіх перекладів цього твору [14 (Т. 1), с. 110].

VII. Звернення до різноманітних біографічних джерел (перекладацьких свідчень, мемуарів, інтерв'ю, літературно-критичних праць, епістолярної спадщини тощо).

Опрацювання різних біографічних жанрів дасть можливість учителю дібрати необхідний матеріал про особистість митця, наголосити на найвиразніших штрихах його портрета. Так,

розповідаючи учням про захоплення багатьох шістдесятників перекладацькою діяльністю як формою протистояння тоталітарній естетиці, можна повідомити, що у власному архіві Г. Кочура зберігся зворушливий лист Василя Симоненка, написаний за кілька місяців до його смерті, де поет висловлює своє ставлення до художнього перекладу: "Я розумію зараз, трошки взявшись до цієї роботи, наскільки мені бракує освіти й наскільки для мене важливо було б на деякий час покинути власні вірші й зосередитись на перекладах" [2, с. 98].

У сценарії творчого вечора, присвяченого перекладацькій діяльності Д. Білоуса, доцільно використати матеріали інтерв'ю, яке він дав "Літературній Україні", зокрема такий фрагмент:

— Які муки творчості сильніші: при творенні власних поезій чи перекладних?

— Перекладати набагато важче, ніж писати своє. У власному вірші можна змінити хід думки, сюжетний поворот, розмір. А в перекладі існує певна заданість, яка тримає інтерпретатора в жорстких рамках. Це не означає, що своє — легке.

*Та між страшних прогалин, зянь,
коли ведеш ти власний спів,
ти — автор, сам ти тут хазяїн
думок, і образів, і слів.*

*В перекладі — не менше палу:
і думаєш, і твориш ти ж,
ти в автора оригіналу
немов на прив'язі сидиш...*

*Та в тебе ж гідність є. І гонор.
Ти в щирості не знаєш меж.
По краплі кров свою, як донор,
перекладові віддаєш...*

Такий виник у мене свого часу автобіографічний вірш — крик душі... І я продовжую своє донорство, щоб не було духовного недокрів'я [2, с. 27].

У процесі формування в школярів уявлення про особистість перекладача можна пропонувати їм такі види робіт, як **підготовка біографічних довідок, біографічних розповідей**. Призначення **біографічної довідки** — ознайомити учнів з найважливішими фактами із життя перекладача, які покликані зацікавити його творчістю, увиразнити значення перекладацької спадщини митця, підготувати до сприймання конкретного твору (або творів). Своєрідними зразками біографічної довідки є матеріали, подані В. Бабенко у посібнику «Художній переклад: історія, теорія, практика. Ч. 1. Українська перекладацька школа» [1]. Більшість з них можуть бути використані й у вчительській практиці. Зокрема, це довідки про М. Рильського, М. Лукаша, В. Мисика, Г. Кочура. Учителю може запропонувати і **перекладознавчу довідку**, мета якої — представити перекладацький доробок митця. Цінний матеріал для підготовки таких довідок містить книга М. Стріхи «Український художній переклад: між літературою і націєтворенням» [12].

Наведемо приклади таких довідок:

✓ Унікальним перекладачем був **Агатангел Кримський (1871 – 1942)**, який володів майже 60 (!) мовами народів Сходу, Середньої Азії, Кавказу, Західної Європи та інших регіонів. Саме через його переклади український читач уперше відкрив світ поезії таких східних класиків, як Іафіз, Омар Хайям, Рудакі, Сааді, Фірдоусі. Крім того, завдяки А. Кримському, українською мовою зазвучали твори Дж. Г. Байрона, Г. Гейне, Е. Ростана та багатьох інших письменників.

✓ Серед перекладачів, які уособлюють високий дух української перекладацької школи, — **Василь Стус (1938 – 1985)**. Саме

він подарував нам єдину і до тепер можливість прочитати українською мовою п'єсу Б. Брехта «Життя Галілея». Багато із творчої спадщини митця втрачено, однак і те, що вдалося врятувати від зникнення у часи тоталітаризму, промовисто свідчить: Стус був одним із найбільших майстрів упродовж усієї історії української перекладацької школи. Його син (і дослідник творчості) Дмитро писав: «Рільке, Гете, Пастернак, італійські поети-емігранти середини минулого століття, Толстой, Цветаєва, Пушкін, Камю, Кіплінг – ось ті персонажі, яких можна назвати найближчими друзями поета в ув'язненні та на засланні» [13].

Учням класів фізико-математичного профілю буде цікаво послухати таку довідку:

✓ Серед відомих сучасних перекладачів є доктори фізико-математичних наук. Це **Іван Дзюб (нар. 1934)**, який був науковим співпрацівником Інституту фізики АН УРСР (1960–1966) та Інституту теоретичної фізики АН України (1966–1992). Автор наукових досліджень у галузі фізики напівпровідників та фізики твердого тіла настільки захопився вивченням мов, що в коло його інтересів потрапили англійська, французька, іспанська, італійська, шведська, данська, хінді, урду, бенгальська... Проте найбільшою любов'ю стала японська мова, а точніше – японська література, шедеври якої він почав перекладати майже сорок років тому. В його перекладацькій спадщині – твори Р.Акутагави, К.Абе, К.Ое, Я.Кавабати, Х.Мураками та інших авторів.

Багато перекладів, а також цікавих літературознавчих і перекладознавчих праць належать перу ще одного фізика – **Максима Стріхи (нар. 1961 г.)**. Автор понад 100 праць з теорії напівпровідників володіє англійською, італійською, польською, російською, французькою мовами. В його творчому доробку переклади українською мовою поетичних та прозових творів Данте, В.Вордсворта, А.Ч.Свінберна, Р.Л.Стівенсона, Ж.М.Ередія, В.Вітмена, Е.Дікінсона, Р.Кіплінга, Д.Г.Лоуренса, Т.С.Еліота, В.Б.Єйтса, інших класичних та сучасних авторів. Однією з найцікавіших його праць є книга «Український художній переклад: між літературою і націєтворенням.», видана 2006 р.

Біографічна розповідь відрізняється від довідки змістом й обсягом. Вона передбачає ґрунтовніше представлення особистості перекладача і може бути використана під час позакласних заходів. З метою уявлення досягнень української перекладацької школи доцільно запропонувати такий вид роботи, як **складання «візитки» перекладача** (стисло схематичного запису його здобутків). Наприклад, візитка Г. Кочура може мати такий вигляд:

Григорій Кочур

географія – 3 континенти, 29 країн	} понад 600 поет. творів
час – 26 ст.	
мови – 31	

Складання візитки доречно супроводити такою перекладознавчою довідкою: "Творчість Г. Кочура охоплює 26 століть, 3 континенти, 29 країн, 31 мову. За підрахунками дослідників, він переклав понад 600 поетичних творів (у доробку майстра є і прозові тексти): з давньогрецької, давньоримської, англійської, німецької, бразильської, нікарагуанської, румунської, португальської, італійської, іспанської, латини, санскриту та інших мов [4]. У його славнозвісних збірках "Відлуння", "Друге відлуння", "Третє відлуння" знаходимо твори Алкмана, Софокла, Горація, Рільке, Шеллі, Еліота, Петрарки, Гете, Гейне, Міцкевича, Пушкіна, Лермонтова, Блока, Лонгфелло, Бодлера, Верлена, Рембо... І це далеко не повний перелік імен у перекладацькому багатоголоссі Г. Кочура. Надзвичайно важливо те, що він перекладав лише з оригіналів. Це було основоположним принципом його творчої діяльності. Перекладацький доробок митця – феноменальне явище не лише в українській, а й у світовій культурі.

Навіщо пересічному читачеві знати ці факти? Цікаво, як відповів на це запитання сам Г. Кочур у статті, присвяченій іншому великому майстру – М. Лукашу: "Калейдоскоп імен і країн, мов і письменників дає уявлення про діапазон перекладача..." [7, с. 51].

З метою урізноманітнення видів діяльності, спрямованої на засвоєння учнями біографічних матеріалів, можна пропонувати такі **навчальні ігри**:

1. "Упізнай перекладача" (пропонується впізнати перекладача за фактом його біографії, цитатою про нього тощо).

2. "Інтерв'ю з перекладачем" (учень виконує роль перекладача, інші – роль журналістів).

3. "Експурсія перекладацькими стежками" (учні виконують ролі екскурсоводів літературними місцями, пов'язаними з постатями визначних українських перекладачів).

Таким чином, опора на названі принципи добору біографічного матеріалу, а також використання різноманітних видів робіт допоможуть учителю сформуванню уявлення учнів про видатних представників української перекладацької школи.

У ході уроків та позакласних заходів доцільно проводити **виставки та презентації кращих україномовних перекладних видань**. З метою систематичного проведення такої роботи необхідно скласти програму презентацій, до якої будуть залучені ті видання, які, за висловом Л. Коломієць, є справжньою окрасою української літератури [6, с. 53]:

1. **Авторські антології поетичних перекладів, видані в Україні** ("Вибір німецьких балад" Д. Загула, "Антологія американської поезії" І. Кулика, "Третє відлуння" Г. Кочура, "Від Боккаччо до Аполлінера" М. Лукаша, "Захід і Схід" В. Мисика, "Світовий сонет" Д. Павличка, "Антологія японської поезії. Хайку XVII – XX ст.", "Антологія японської класичної поезії. Танка. Ренга. (VIII – XV ст.)", «Збірка старих та нових японських пісень» («Кокін-вака-сю»), «Японська класична поезія», «Сто краєвидів малювали хмари», «По одному віршу ста поетів» («Хяку-нін ісю») І. Бондаренка тощо).

2. **Авторські антології, видані за кордоном** ("Антологія французької поезії", "Антологія німецької поезії", "Море і мушля" (антологія європейської поезії) Михайла Ореста, "Поети Заходу" С. Гординського, "Золота галузка" (антологія іберійської та іbero-американської поезії) І. Качуровського, "Зелене вино" (антологія модерної португальської та бразильської поезії) В. Вовк, "Сто поетів – сто пісень: поети Японії" І. Шанковського та інші).

3. Серії вітчизняної перекладної літератури:

— видавництва "Веселка" (протягом 70-80-х років ХХ ст.) – серія антологій світової поезії для середнього та старшого шкільного віку, до якої ввійшли збірки "Золоте руно" (поезія античності), "Світанок" (європейська поезія Відродження), "Співець" (світова поезія кінця XVIII – першої половини XIX ст.), "Передчуття" (світова поезія другої половини XIX ст. – початку ХХ ст.), "Поклик" та "Заграва" (світова поезія ХХ ст.);

— видавництва "Дніпро" (протягом 60-90-х років ХХ ст.) – "Вершини світового письменства", "Бібліотека світової класики", "Зарубіжна проза ХХ ст.", "Зарубіжна новела", "Зарубіжна сатира і гумор", "Перлини світової лірики";

— видавництва "Фоліо" (з 2001 року) – серія "Бібліотека світової літератури".

Такі презентації можуть передбачати декламацію творів (або їх уривків), уміщених у збірках, ознайомлення з відгуками критиків, перекладачів, читачів різних країн і поколінь, огляд (або анонс) представленого в них додаткового матеріалу тощо. Наприклад, презентуючи книгу перекладів Г. Кочура "Третє відлуння", можна навести вислів Р. Чілачави: "Переклади Григорія Кочура сповнені музикою рим і алітерацій, просякнуті духом благородства й лицарства. У них повноправно владарює лагідне й п'янке українське слово, завдяки якому виникає враження, що перед нами книга незвичного поетичного "довгожителю", який тисячоліттями творив свою єдину й дорожочинну книгу" [16, с. 31].

Доцільно також практикувати **проведення наукових досліджень та написання творів** на такі теми:

1. Образ перекладача у світовій поезії.
2. "Так, ми мости будуємо у світі..." М. Рильський. (Роль перекладачів у розширенні світогляду українського читача).
3. Місце перекладу у творчості корифеїв української літератури.
4. Перекладацький феномен І. Франка.
5. Перекладацький світ М. Зерова.
6. Громадянський подвиг Г. Кочура.
7. Розмаїття перекладацької спадщини М. Рильського.
8. "Рятувати культуру і національний дух ішли – в переклад" М. Новикова. (Перекладацька діяльність поетів-шістдесятників).
9. Епістолярний автопортрет М. Лукаша (за уривками листів, адресованих Г. Кочуру).
10. Роль А. Кримського і В. Мисика в популяризації творів східних літератур.
11. Творча спадщина української перекладацької діаспори.

Великої ваги слід надавати позакласній роботі, зокрема проведенню таких **епізодичних позакласних заходів**: екскурсій (очних і заочних) до музеїв та пам'ятних місць, пов'язаних з діяльністю перекладачів, літературних вечорів, свят, приурочених ювілеям майстрів перекладацької справи, «круглих столів» тощо.

Наводимо фрагмент літературного вечора на тему:

"Українські таланти з роду Протея".

*Українським майстрам художнього перекладу
і в Україні, і поза її межами присвячується...*

Мета: розширити та поглибити знання учнів про українську перекладацьку школу; розвивати навички виразного читання, художньої розповіді, добору необхідного матеріалу; виховувати почуття національної гордості за кращих представників українського народу.

Обладнання: фото перекладачів, виставка видань перекладених ними творів.

Робота на підготовчому етапі:

1. Творчій групі — укласти довідки про перекладачів.
2. Ведучим і читцям — підготуватись до презентації сценарію.

У ч и т е л ь. Майстерних перекладачів часто називають талантами з роду Протея. Протей — у давньогрецькій міфології морське божество-віщун, яке мало здатність змінювати свій вигляд. Протеїзм як дар перевтілення вважають найхарактернішою рисою перекладацького таланту. Саме завдяки цьому дарові перекладачів ми відкриваємо для себе незнайомий культурний простір, пізнаємо таємниці Заходу і Сходу.

І в е д у ч и й. Відома вітчизняна дослідниця художнього перекладу Марина Новикова, назвавши переклади героями нашого часу, зазначила: "Творчість гине двічі: спершу — у газовій камері, потім у Леті. А якщо вона зникає безслідно й безплідно, — то навіть вона?"

Творчість не гине ніколи. Цього навчили нас переклади. Бухенвальд був після Веймара, але переклади воскресили Гете з бухенвальдського попелу.

Справжнє безсмертя мистецтва — не в погруддях зацькованих геніїв, а в перекладах. Справжня свобода мистецтва — не в зухвалих маніфестах і не в уїдливіх сатирах, а в перекладах.

Мертві залишаються молодими.

"Душа мистецтва живе донорською кров'ю перекладачів" [8, с. 28].

2 в е д у ч и й. Пересічний читач, тримаючи в руках книжку світової літератури, часто навіть не підозрює, що її шлях на українську читацьку орбіту велично-трагічний, що встелений він не лише лаврами перекладацьких перемог, а й знівеченими долями перекладачів.

З в е д у ч и й. Згадаймо мартиролог українського перекладацтва, до якого входять імена Миколи Вороного, Миколи Зерова, Павла Филиповича, Михайла Драй-Хмари, Василя Стуса... Дивом вдалося вижити керманичу української перекладацької школи Григорію Кочуру. "Із-за колючого дроту простував він за Й. В. Гете на береги Рейну, за П. Верленом у французькі імпресіоністичні пейзажі, за лордом Байроном — до Альбіону" [3, с. 144].

Ч и т е ц ь

Перекладач

*Отак і будеш у чужім труді ти
Своє шукати, ніби одержимий,
Або чужою радістю радіти,*

*Або страждати болями чужими...
Віддавши серце світовим вражінням,
Мов квіти, рвати чужинецькі рими.*

*Гасаючи по терені чужиннім,
А потім до знемоги чаклувати,
Важким, виснажуючим ворожінням.*

*До себе наvertsаючи слова ті,
Як в ліс ведучи їх незвичну мову.
То врубуючи корінь вузлуватий,*

*То стелячи стежину килимову,
Убори даючи дорогоцінні,
Вишукуючи до лиця обнову:*

*Ходу сталеву — Дантовій терцині.
Примхливий крок — Шекспіровим сонетам,
Верленові — хистке тремтіння тіні.*

*Ти мусиш вимчати скаженим летом
В прийдешиє через урвища Мерані,
Видіння синіх коней промайне там.*

*Черкнувши чвалом позасвітні грані,
Там Блок осяє п'ятому занімілу
Блудним вогнем у боліснім згоранні.*

*Ти пробуєш навромацки, несміло
Ізнов найти для того чистий голос,
Що громом у століттях прогрімало,
Лишаючи в серцях сліпучий полиск...*

Г. Кочур

І в е д у ч и й. Г. Кочур порівнює перекладача з чаклуном, який, долаючи часові й географічні кордони, збирає квіти на полі світової літератури, аби вплести їх у вінок рідного письменства. Згадаймо ж справжніх чарівників українського слова, котрі подарували українським читачам літературні скарби народів світу.

Далі в сценарії прозвучала інформація про П. Куліша, І. Франка, Лесю Українку, перекладачів "розстріляного відродження", М. Лукаша, Бориса Тена, Д. Білоуса, представників української діаспори (школи М. Зерова, поетів Нью-Йоркської групи), яка була представлена в різних формах:

- перекладач очима іншого перекладача, своїх колег (неокласики в слогах Юрія Клена, М. Лукаш — Г. Кочура, І. Корунця);
- перекладач очима поета (вірші Є. Маланюка "Куліш");
- перекладач про себе (фрагменти інтерв'ю з Д. Білоусом [2]);
- перекладач очима літературознавців, перекладознавців, критиків (І. Франко, Борис Тен);
- перекладацька діаспора очима учнів (читання власних нарисів, підготовлених за самостійно знайденими джерелами).

Такий літературний вечір може сприяти розвитку інтєресу до представників української перекладацької школи, стати важливим кроком у формуванні національно свідомої особистості.

Серед систематичних позакласних заходів популярністю в старшокласників (особливо в класах філологічного профілю) може користуватись факультатив або гурток "У світі художнього перекладу" (або "Школа юного перекладаознавця"), одним із завдань якого буде вивчення історії української перекладацької школи, її кращих надбань (докладніше про це див. у нашій статті «Повторювана неповторність (Організація гурткової діяльності старшокласників з урахуванням специфіки перекладної літератури) // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. — 2005. — № 2. — С. 53 — 55, а також у монографії [5, с. 157 — 165]).

Отже, дотримання наведених принципів добору біографічного матеріалу, використання запропонованих форм, прийомів роботи вчителя і видів навчальної діяльності учнів сприятиме формуванню їхнього уявлення про творчу особистість перекладача, українську перекладацьку школу. Таку роботу доцільно вести в усіх класах, урахувавши їхню специфіку. Так, у класах академічного рівня вона може мати епізодичний характер, в інших — систематичний. Особливого значення їй слід надавати в навчанні школярів, які обрали філологічний профіль.

Література

1. Бабенко В. Художній переклад: історія, теорія, практика. Ч. 1. Українська перекладацька школа. — Кіровоград, 2007. — 325 с. 2. Білоус Д. "По краплі кров свою, як донор, перекладові видаєш..." // Урок української. — 2003. — № 2. — С. 25 — 27. 3. Зорічак Р. Вічне відлуння майстра // Дзвін. — 1998. — № 11 — 12. — С. 142 — 147. 4. Казимир М. Григорій Кочур: "Я тих повинен стати голосом, чие дихання захо-

лоло" // Українське слово. — 1998. — № 47. — С. 9. 5. Клименко Ж.В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи. — К.: Вид-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2006. — 340 с. 6. Коломієць Л. Український художній переклад: від давнини до сучасності // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. — 1999. — № 2. — С. 50 — 54. 7. Кочур Г. Феномен Лукаша. До 80-річчя від дня народження М. Лукаша // Там само. — 1999. — № 12. — С. 50 — 51. 8. Новикова М. Перекладацький світ Григорія Кочура // Кочур Г. Третє відлуння. — Київ: Рада, 2000. — С. 9 — 28. 9. Рильський М. Поэма Руставели на українском языке // Рильський М. Мистецтво перекладу: Статті. Виступи. Нотатки. — К.: Рад. письменник, 1975. — С. 149 — 155. 10. Стріха М. Донорська кров мистецтва. Українські перекладачі та зарубіжна література // Зарубіжна література в навчальних закладах. — 1997. — № 4. — С. 2 — 6. 11. Стріха М. Історія й сьогодення українського поетичного перекладу (XII — XX ст.): Курс лекцій // Записки "Перекладацької майстерні 2000-2001". Т. 2. / Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. — Львів: Простір-М, 2002. — 208 с. 12. Стріха М. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням. — К.: Факт — Наш час, 2006. — 344 с. 13. Стус Д. Василь Стус: життя як творчість. — К.: Факт, 2004. — С. 50. 14. Українська літературна енциклопедія: В 5 т. — К.: "Українська енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 1995. — Т. 1. — С. 110, Т. 2 — С. 545, Т. 3. — С. 58, 63 — 66. 15. Череватенко Л. "Ні, не загинеш ти безслідно в німім безслав'ї своїм..." // Паламарчук Д. Х. Подзвіння: Зб. віршів та перекладів. — К.: Укр. письменник, 1995. — С. 3 — 29. 16. Чілачава Р. Григорій Кочур — перекладач і людина // Григорій Кочур і український переклад: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. К.; Ірпін, 27 — 29 жовтня 2003 р. — К.; Ірпін: ВТФ "Перун", 2004. — С. 29 — 31.

Жанна Клименко

Вчителю, перевіряй свої знання

Тести з методики викладання світової літератури*

Тема. Розвиток усного і писемного мовлення школярів у процесі вивчення творів світового письменства. Вивчення теоретико-літературних понять.

1. Укажіть головні завдання розвитку мовленнєвої діяльності учнів у процесі вивчення літератури:

а) збагачення словникового запасу на матеріалі художніх творів світового письменства;

б) розвиток зв'язного усного і писемного мовлення та вдосконалення його виразності;

в) розвиток навичок аналізу художнього твору.

2. Визначте провідний принцип розвитку мовленнєвої діяльності у процесі вивчення літератури:

а) урахування міжпредметних зв'язків;

б) наступності із змістом та організацією мовленнєвої діяльності, що здійснюється у молодших, середніх та старших класах;

в) зв'язок із виучуванням твором.

3. Укажіть вид діяльності учнів на заняттях з літератури, під час якої найефективніше відбувається розвиток мовлення учнів:

а) читацька;

б) комунікативна;

в) художня.

4. Установіть правильну послідовність етапів мовленнєвого висловлювання:

Здійснення задуму.

Мотивація висловлювання.

Зіставлення реалізації задуму із задумом.

Задум.

5. Чи поділяєте ви думку про те, що у роботі із розвитку мовлення учнів у процесі вивчення літератури необхідно враховувати психолінгвістичний, лінгводидактичний і методико-літературний підходи:

а) так;

б) ні.

6. Визначте методичний прийом, що сприяє засвоєнню змісту прочитаного твору і розвитку усного мовлення школярів:

а) словникова робота;

б) переказ тексту художнього твору;

в) підготовка доповіді на літературну тему.

7. Визначте різновид повідомлень на уроках літератури, мета яких — подання нових фактів з елементами аналізу і оцінки за одним або декількома джерелами, що розширюють літературні знання учнів:

а) інформативні;

б) дослідницькі;

в) проблемно-дискусійні.

* Закінчення. Початок див.: 2010. — №№ 2 — 4, 11 — 12.